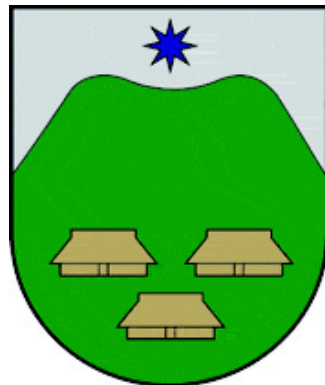

PAPILĖ

PARENGĖ
DANUTĖ MUKIENĖ

Papilė – vienas iš seniausių, gražiausių Žemaitijos miestelių. Jis – dešiniajame Ventos upės krante. Čia pat, už upės, – Daubiškiai.

Papilės herbas

Važiuojant keliu Kuršėnai–Mažeikiai, Papilė ranka pasiekama. Tai Akmenės rajono savivaldybės teritorijos pietinė dalis. Papilė – to paties pavadinimo seniūnijos ir seniūnaitijos centras. 4 km nuo jos – Dumbriai, 5 km – Kalniškiai, 19 km – Romučiai, 17 km – Žarėnai, 23 km – Šakyna, 24 km – Kuršėnai. Pro Papilę eina Liepojos–Romnų geležinkelis.

Spėjama, kad miestelio vardas yra kilęs nuo jo teritorijoje anksčiau ant dviejų piliakalnių stovėjusių pilių. Piliakalniai, kad ir stipriai apgadinti, yra išlikę iki šiol. Dažniausiai lankomas piliakalnis, dunksantis Ventos upės kairiojoje pakrantėje. Pasak tyrinėtojų, jis pagal pirminę paskirtį buvo naudojamas V–XIV amžiuje. Šioje vietoje anksčiau į Ventą įtekėdavo nedidelis upelis. Piliakalnis jau XVIII amžiuje buvo stipriai apgadintas. Miestelio gyventojai ant šio piliakalnio yra įrėngę kapines. Jose – ir istoriko, rašytojo Simono Daukanto amžinojo poilsio vieta. Šiaurinėje ir vakarinėje piliakalnio papėdėje – senovinės papilio gyvenvietės vieta. Ši teritorija buvo tyrinėjama 1986, 1998, 2000 metais.

Kitas Papilės piliakalnis – dešiniajame Ventos upės krante. Tai – Pašalpos kalnas. Toje vietoje į Ventą taip pat seniau įtekėdavo nedidelis upelis. Tiek vieno, tiek kito pavadinimai nežinomi. Šis piliakalnis – tarsi natūraliai susiformavęs iškyšulys. Jo šlaitai statūs ir aukšti (iki 13 m aukščio). Piliakalnio viršūnėje anksčiau būta aikštelės. Rytinėje dalyje buvusios priešpilio aikštelės ilgis – 30 m, plotis – 28 metrai. Šio piliakalnio teritorijoje

Kęstutis Šiaulytis. Papilės bažnyčia. 2002m., akvarelė, pieštukas, 29,7 x 42 cm

anksčiau žmonės kasdavo rūsius bulvėms, veždavo žvyrą.

Papilės miestelis patenka į Ventos regioninio parko teritoriją. Kraštovaizdis čia įspūdingas, ypač miestelio pietinė dalis, kur kilpa daro Venta. Ventos upės pakrantėse stūkso jau minėti du piliakalniai. Unikali Papilės atodanga. Čia Ventos upės 2 km ilgio atkarpoje yra atsivėrę Juros periodo dariniai. Jose gausu to laikotarpio faunos liekanų. Čia dabar – geologinis draustinis. Atodangą pirmasis tyrinėjo Eduardas Eichvaldas (1830 m.). Čia taip pat yra dirbę mokslininkai Česlovas Chmielevskis, Adolfas Damušis, Alfredas Karlas Jenčas. 1863 m. pirmuosius išmirusių Juros periodo gyvūnų liekanų pavyzdžius čia rinko rašytojas Dionizas Poška. Ventos upės slėnio šlaituose ir Jurakalnio griovoje iš viso yra 9 Juros periodo uolienų atodangos. Jurakalnis – viena iš turistų ir poilsiautojų labiausiai lankomų vietų Papilėje. Ji yra Papilėje, kairiajame Ventos upės krante, apie 580 m į pietvakarius nuo gelžbetoninio tilto per Ventos upę ir apie 150 m į pietvakarius nuo buvusio malūno. Tai medžiais apaugusi kalva. Nuo skardžio ją skiria gili, į Ventos upės slėnį einanti griova. Įgyvendinant projektą „Bešeimininkių pastatų saugomose teritorijose likvidavimas, pažeistų teritorijų rekultivavimas bei objektų atkūrimas“, ši griova sutvarkyta, pritaikyta poilsiu ir turizmui.

Priešais vieną iš Papilės kalvų auga liepa, šiuo metu turinti 13 kamienų (anksčiau būta 17).

Mieste du pagrindiniai architektūriniai akcentai – 1887 m. pastatyta Šv. Juozapo bažnyčia ir 1930 m. iškilęs skulptoriaus Vinco Grybo sukurtas, iš bronzos padarytas Simono Daukanto paminklas.

Papilės kraštą garsina čia gimę, gyvenę, dirbę iškilūs kraštiečiai. Pirmiausia tai kalbininkas, žodynininkas Chackelis Lemchenas (1904–2001), prozininkas, poetas, kunigas Stasys Būdavas (1908–1966), literatūrologas Vincas Maciūnas (1909–2003), pirmasis Panevėžio dramos teatro direktorius Jonas Sakas (1912–1987), mokslininkė, visuomenės veikėja Danutė Emilija Lapienienė-Kiminaitė (g. 1928), žurnalistas Albinas Anušis (g. 1944), tapytojas Henrikas Čerapas (g. 1952), matematikė, informatikė Joana Lipeikienė (g. 1946), karininkas, karinis diplomatas Edvardas Mažeikis (g. 1961).

SVARBIAUSI ĮVYKIAI, DATOS, FAKTAI

Papilė pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose paminėta 1339 m., aprašant Livonijos kariuomenės žygį į šį kraštą. Tais metais Papilė buvo stipriai nuniokota.

1359 m. istoriniuose šaltiniuose rašoma apie Kalavijuočių ordino veiksmus Papilės apylinkėse.

Po 1413 m. Žemaičių krikšto Papilė priklausė Medininkų (Varnių) vyskupams.

1483–1492 m. Papilėje buvo statoma pirmoji katalikų bažnyčia. Ji pradėjo veikti 1493 metais.

XV a. Papilė buvo Papilės pavieta centras.

XVI–XVII a. susiformavo Papilės miestelis.

Nuo 1600 m. Papilė rašytiniuose šaltiniuose minima kaip miestelis.

1702 m. Papilei suteikta prekybos privilegija (gauta teisė miestelyje rengti turgusir mugės).

1804 m. įkurta Papilės parapiinė mokykla. Tuo metu čia mokėsi 26 mokiniai (11 berniukų ir 15 mergaičių). Mokykla, laikui einant, keletą kartų buvo reorganizuota. Dabar tai Papilės gimnazija.

Iš kairės: skulptoriaus Vinco Grybo sukurtas paminklas Simonui Daukantui ir S. Daukanto memorialinis muziejus Papilėje. Danutės Mukienės nuotraukos

1861–1864 m. Papilėje gyveno iškilus lietuvių istorikas ir rašytojas Simonas Daukantas (1793–1864). Jis čia mirė. Palaidotas kapinėse ant Papilės piliakalnio. 1925 m. antkapinį paminklą – akmenyje iškaltą vėtros nulaužtą ažuolą – jam sukūrė buvęs knygnešys, liaudies meistras Antanas Raudonis.

Papilėje yra išlikęs namas, kuriame gyveno S. Daukantas. Jame dabar veikia S. Daukanto memorialinis muziejus (dabar – Akmenės krašto muziejaus padalinys).

1863 m. kovo mėnesio pradžioje Biliūniškių miške, šalia dvarininko Važinskio palivarko, Šiaulių apskrities sukilimo organizatoriaus kapitonas Jonas Stanevičius kartu su broliu Povilu ėmė burti sukilėlius. Per mėnesį jų buvo čia surinkta apie 200. Šis būrys kovojo Akmenės, Papilės, Tryškių apylinkėse.

1863 m. birželio 22 d. prie Papilės esančiuose Draginių miškuose B. Dlusčio-Jablonovskio vadovaujami sukilėliai mūšyje įveikė čia kovojusias reguliariosios Rusijos kariuomenės pajėgas. Po sukilimo už dalyvavimą jame dalis Papilės gyventojų buvo nuteista.

1864–1904 m. Papilės apylinkėse, Akmenėje ir daugelyje kitų rajono vietų veikė slaptos lietuviškos mokyklos, buvo platinama uždrausta lietuviška spauda lotyniškais rašmenimis.

1867 m. Papilės parapiinė mokykla reorganizuota į valdinę pradinę mokyklą. Lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo metais čia dirbo tik rusų tautybės mokytojai.

1871–1873 m. nutiestas Liepojos–Romnų geležinkelis. Jam pradėjus veikti, Papilės reikšmė šiame krašte išaugo, miestelyje padaugėjo statybų, amatininkų.

1880 m. Papilėje įkurta Rusijos pašto stotis.

1884 m. Rygoje buvo pagaminta pirmoji Simono Daukanto kapo antkapinė plokštė.

1887 m. Papilėje pastatyta mūrinė dvibokštė Šv. Juozapo bažnyčia, kuri čia stovi iki šiol. Jos statyba rūpinosi kun. Juozapas Ambrazevičius ir parapijiečiai. Bažnyčiai pradėjus veikti, į vieną jos bokštų įkelti varpai. Vargonai į naująją bažnyčią perkelti iš senosios bažnyčios.

Tarpukaryje Papilė buvo Papilės valsčiaus centras.

Nuo 1904 m., lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis pa-

naikinimo, Papilėje veikė atskiros mergaičių ir berniukų mokyklos.

XX a. I pusėje Papilės pradinė mokykla nuolat buvo kilnojama iš vienos vietos į kitą, nes ji savo pastato neturėjo. Mokykla tuo metu veikdavo privačiuose namuose bei valsčiaus pastate, kuris stovėjo netoli dabartinės Papilės Simono Daukanto gimnazijos.

1909–1911 m. Papilės mokykloje mokytojavo garsi to krašto tautodailininkė Mikalina Glemžaitė.

1923 m. gruodžio mėnesį Papilės Simono Daukanto knygynskaityklos valdybos nariai (pirmininkas J. Šiuša, sekretorius P. Šliauteris, nariai J. Šliauteris ir L. Mockaitė) leidinyje „Lietuva“ paskelbė kreipimąsi į Lietuvos visuomenę dėl būtinybės pastatyti antkapinį paminklą ant S. Daukanto kapo Papilėje.

1926 m. spalio 31 d. iškilmingai atidengtas naujas S. Daukanto antkapinis paminklas, kurį sukūrė tautodailininkas, buvęs knygnešys Antanas Raudonis. Iškilimėse dalyvavo didelis būrys to meto Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjų, kalbėjo Seimo pirmininkas Justinas Staugaitis, prof. Mykolas Biržiška ir daugelis kitų susirinkusiųjų. Tą dieną buvo surašytas iškilmingas paminklo atidarymo aktas. Nulaužto ažuolo kamieną simbolizuojančiame paminkle yra iškalti žodžiai: „Simonui Daukantui. Iki visuomenė pastatys paminklą, atitinkamą nuveiktiems Tavimi darbams, Tavo atminčiai skiriu šį savo rankų darbo paminklą A. Raudonis“.

Vykstant naujojo paminklo kūrimo ir pastatymo darbams, pirmoji, 1864 m. padaryta S. Daukanto kapo akmens plokštė buvo perduota Kauno karo muziejui, kuris tada ją padėjo šalia muziejuje turėto S. Daukanto paminklinio biusto.

1927 m. Lietuvoje buvo sudarytas komitetas, kuris pradėjo rūpintis tolimesniu istoriko, rašytojo Simono Daukanto atminimo įamžinimu. Tais metais apsispręsta dėl paminklo S. Daukantui statybos Papilėje.

1928 m. paminklą S. Daukantui, kuris turėjo iškilti Papilėje, sukūrė skulptorius Vincas Grybas.

1930 m. rugsėjo 31 d. Papilės miestelio aikštėje atidengtas skulptoriaus Vinco Grybo sukurtas paminklas S. Daukantui, kuris pasta-

(Nukelta į 20 p.)